

УДК 65.016.7

ББК 65.050.9(2)

Бабій І.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТИПІВ І ФОРМ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Хмельницький національний університет,
Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України,
кафедра економіки та менеджменту промислових
підприємств,
29000, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11,
e-mail: univer.baby@yandex.ru

Анотація. Проведено аналіз зарубіжного досвіду вирішення проблем реструктуризації промислових підприємств і шляхів її активізації. Досліджено стратегії запобігання банкрутства, що характеризують поведінку підприємства в умовах кризи.

Ключові слова: реструктуризація підприємства, стабілізація діяльності підприємства, форми реструктуризації промислових підприємств, структурна схема реорганізації підприємства.

Annotation. The foreign experience of the decision of restructuring of the industrial enterprises conversion problems and the ways of its activation have been analyzed. The strategies of prevention of bankruptcy which characterized behavior of the enterprise in the conditions of crisis have been investigated.

Key words: restructuring of enterprise, stabilization of enterprise activity, forms of restructuring of industrial enterprises, flow diagram of reorganization of enterprise.

Вступ. Результати становлення ринкової економіки мають не тільки позитивний характер, вони призвели й до того, що велика кількість вітчизняних підприємств унаслідок загальноекономічної кризи виявилися неспроможними в економічних відносинах і зіткнулись із необхідністю їх реструктуризації. Реорганізаційні процеси є досить різноманітними, кожне підприємство потребує особливого підходу та виокремлення необхідної саме йому форми реструктуризації.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка позитивних тенденцій та особливостей проведення реструктуризації промислових підприємств, аналіз формування типів та форм їх реструктуризації, а також розгляд класифікації типів реструктуризації Європейським центром моніторингу.

Результати. Реструктуризація виробництва передбачає зміни в організаційній та у виробничо-господарській сфері підприємства з метою підвищення його рентабельності й конкурентоспроможності. У рамках зазначеної форми реструктуризації можуть здійснюватися такі заходи: зміна керівництва підприємства, запровадження нових, прогресивних форм і методів управління, диверсифікація асортименту продукції, поліпшення якості продукції, підвищення ефективності маркетингу, зменшення витрат на виробництво, скорочення чисельності зайнятих на підприємстві.

У більшості наукових джерел, присвячених дослідженню реструктуризації підприємств, залежно від характеру заходів, що застосовуються, виокремлюють такі форми реструктуризації (рис. 1):

- реструктуризація виробництва;
- реструктуризація активів;
- фінансова реструктуризація;
- корпоративна реструктуризація (реорганізація) [6].

Реструктуризація активів передбачає заходи з: продажу частини основних фондів, продажу зайвого обладнання, запасів сировини та матеріалів тощо, продажу окремих підрозділів підприємства, зворотного лізингу, реалізації окремих видів фінансових вкладень, рефінансування дебіторської заборгованості [6].

Фінансова реструктуризація передбачає зміну структури й розмірів власного й позичкового капіталу та інших пасивів підприємства, що вплине на формування структури балансу, за якої показники ліквідності й платоспроможності задовольнять вимоги ринку. Фінансова форма реструктуризації сприяє залученню інвестицій.

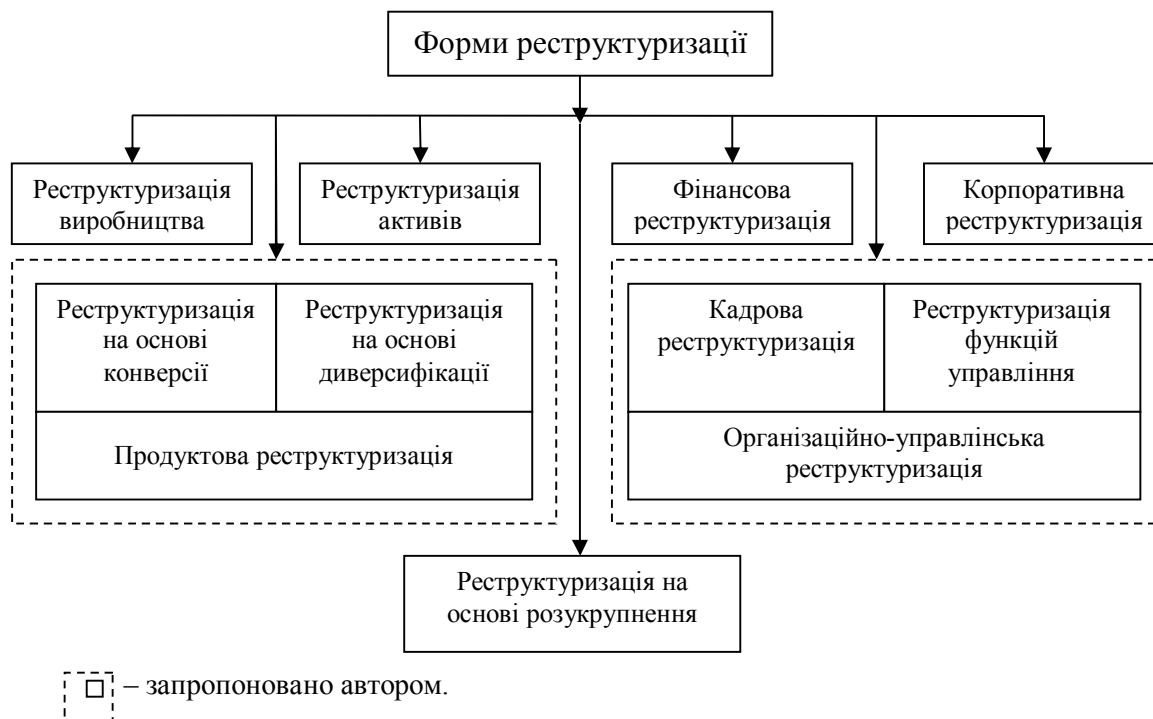

Рис. 1. Форми реструктуризації промислових підприємств

До заходів здійснення фінансової реструктуризації слід віднести: відстрочки погашення кредиторської заборгованості, одержання додаткових кредитів, списання безнадійної заборгованості, збільшення статутного фонду, зниження відсоткової ставки щодо заборгованості, заморожування інвестиційних вкладень, отримання від інвесторів нових інвестицій [9].

Найскладнішою формою реструктуризації є корпоративна реструктуризація. Вона передбачає реорганізацію підприємства, що має на меті змінити власника статутного фонду, створення нових юридичних осіб або нову організаційно-правову форму діяльності. У межах такої реструктуризації виконують: часткову або повну приватизацію, поділ великих підприємств на частини, виокремлення з великих підприємств тих чи інших підрозділів, зокрема, об'єктів побуту та інших непрофільних підрозділів, приєднання до інших або злиття з іншими, потужнішими підприємствами [6].

У результаті проведення конверсії підприємство переходить на випуск продукції принципово нового змісту, виду й призначення. Для цього здійснюють пошуки шляхів освоєння нової продукції, яка є ліквідною, користується попитом. При конверсії використовують якомога ефективніше споруди, будівлі, виробничі площі, наявне обладнання та інші засоби, які сприяють швидкому переходу на більш економічно вигідний вид продукції, необхідної для споживача.

Диверсифікація передбачає одночасний розвиток багатьох виробництв, непов'язаних один з одним за видами виробництва, асортиментом продукції, що випускається. Це явище має місце у великих капіталістичних країнах, коли внаслідок внутрішньої нестійкості підприємства об'єднуються або входять до складу великого монополістичного об'єднання. Такі об'єднання перетворюються в складні комплекси, переважно непов'язані між собою технологічно.

Розукрупнення підприємства відбувається, коли на базі великого підприємства створюються декілька самостійних невеликих, малих або середніх підприємств [4].

Організаційно-управлінська форма реструктуризації приводить до кардинальних змін в організаційно-управлінській структурі підприємства й підвищує ефективність управління підприємством.

Продуктова реструктуризація пов'язана з диверсифікацією та конверсією виробництва й сприяє його розширенню [1].

Кадрова перебудова є завершальною складовою реструктуризації підприємства. Її мета – привести у відповідність людський чинник підприємства до нових цілей і завдань, які воно вирішує в перехідних умовах [1].

У разі тривалої фінансової кризи чинники, що забезпечують потенціал підприємства, поступово вичерпуються. Як наслідок, позиції підприємства слабшають. На рис. 2 вказані сильні сторони підприємства, можливі шанси та наявний потенціал у кадровій, виробничій, технологічній, маркетинговій та інших сферах.

Рис. 2. Основні складові, що визначають потенціал розвитку підприємства [4]

Однозначне трактування суті потенціалу підприємства, який розглядається або як сукупність ресурсів, або як можливість господарської одиниці досягти мети виробництва, або як здатність персоналу виконувати поставлені перед підприємством завдання. Таким чином, практично всі визначення цієї категорії тією чи іншою мірою опираються на ресурси підприємства, з одного боку, і досягнення з їхньою допомогою поставлених цілей, з іншого [3].

Реструктуризація підприємств у розвинених країнах з ринковою економікою відбувається постійно. Цей тип реструктуризації називається реорганізація бізнесу, реінжиніринг, структурний розвиток організації. Як правило, реорганізація відбувається за еволюційним типом, займає великі проміжки часу й не має вигляду революції на підприємстві. У зв'язку з плавністю процесу, реорганізація відбувається без значного опору з боку персоналу.

Реорганізація може включати зміни організаційної структури, зміни товарного асортименту, зміни керівних органів, дроблення підприємств і виділення самостійних підрозділів, продаж та купівлю підрозділів і підприємств. Реорганізація в цих країнах викликана скоріше потребами розвитку та розширенням бізнесу, ніж проблемами невідповідності ринковим вимогам, неконкурентоспроможності підприємств тощо [8].

Реорганізація, спрямована на укрупнення підприємства, на думку Л.П. Тимошик, має такі підвиди:

- злиття – об'єднання підприємства, яке перебуває в стані фінансової кризи, з фінансово стабільним підприємством, також об'єднання декількох підприємств, що випускають аналогічну продукцію чи надають ідентичні послуги;
- приєднання – передача всіх прав і обов'язків одного чи декількох юридичних осіб іншій юридичній особі;
- поглинання – придбання підприємством корпоративних прав іншого, фінансово неспроможного підприємства, яке може зберегти свій статус юридичної особи й стати дочірнім підприємством першого чи втратити статус юридичної особи й стати його структурним підрозділом [7].

Реорганізація, спрямована на розукрупнення підприємства, може здійснюватися шляхом (рис. 3):

- поділу, як способу реорганізації, який полягає в тому, що юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб;
- виділення, яке передбачає, що частина активів і пасивів підприємства, що реорганізується, передається правонаступнику або кільком правонаступникам, утворюваним унаслідок реорганізації. Підприємство, що реорганізується, продовжує свою фінансово-господарську діяльність. Воно не втрачає статусу юридичної особи, а лише вносить зміни до установчих документів згідно із чинним законодавством.

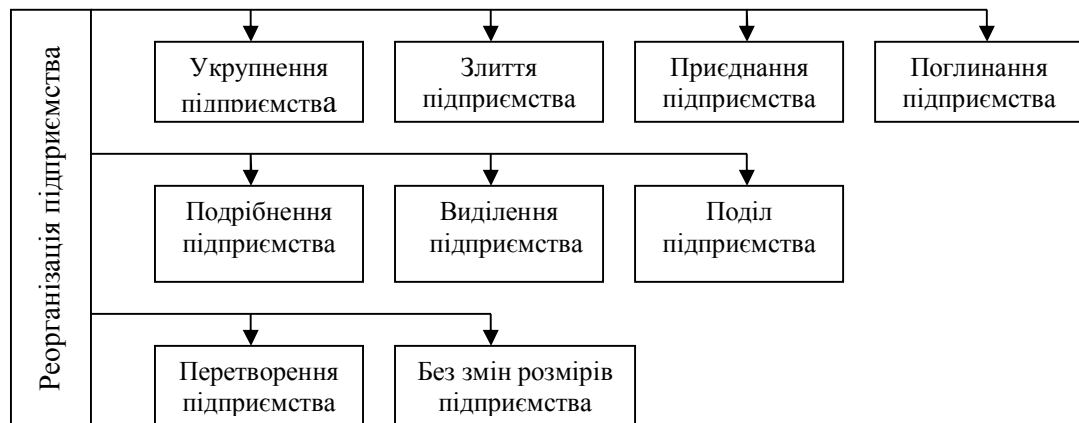

Рис. 3. Структурна схема реорганізації підприємств

Реорганізація без зміни розмірів підприємства як перетворення означає спосіб реорганізації, що зумовлює зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства. Коли одне підприємство перетворюється на інше, до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права та обов'язки колишнього підприємства [6].

Європейський центр моніторингу змін наводить таку класифікацію типів реструктуризації:

- розвиток бізнесу – коли підприємство розширює свою господарську діяльність, наймаючи нову робочу силу;
- перерозподіл діяльності – коли бізнес-стратегія спрямована на “зміну” чи вихід на нові ринки;
- субпідряди – коли підприємство укладає субпідрядний договір із підприємствами, що функціонують на інших ринках чи в інших країнах;
- банкрутство-ліквідація – результат фінансової кризи, спричиненої або проблемами галузі, або неефективним управлінням підприємством (слід додати випадки спланованого банкрутства через незаконні дії керівництва);
- злиття-поглинання – коли два підприємства об’єднуються в одне або відбувається поглинання одного підприємства іншим, що приводить до внутрішньої реструктуризації з метою зниження витрат;
- внутрішня реструктуризація – коли підприємство запроваджує програму економії з можливим зменшенням штату працівників для зниження витрат;
- інше – інші реструктуризаційні програми, не зазначені вище [2].

Висновки. Основою реструктуризації на підприємстві є його орієнтація на ринок, зміна підходу до його діяльності. Реструктуризація промислових підприємств є тривалим процесом, що здійснюється за допомогою спеціалістів різного профілю, і спрямована на підвищення ефективності використання власного внутрішнього потенціалу підприємства та його адаптацію до нових ринкових умов.

Оскільки поняття реструктуризації підприємства в економічній вітчизняній науці виникло недавно, доцільним буде розгляд та аналіз зарубіжного досвіду її проведення і порівняння з вітчизняними перехідними формами її прояву. Оцінивши позитивні тенденції та особливості проведення реструктуризації, слід підбирати такі типи її форми, які в умовах поглиблення фінансово-економічної кризи були б ефективними й слугували оздоровленню підприємств машинобудівної галузі як провідної та рушійної в розвитку економіки країни.

1. Геєць В. М. Перехідна економіка / В. М. Геєць. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с.
2. Глазков С. Реструктуризація підприємств у контексті євроінтеграції: вплив на ринок праці / С. Глазков // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 3. – С. 40–50.
3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 352 с.
4. Манів З. О. Економіка підприємства / З. О. Манів, І. М. Луцький. – К. : Знання, 2004. – 580 с.
5. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2002. – 571 с.
6. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
7. Тимошик Л. П. Види реструктуризації та доцільність їх застосування для вирішення проблем розвитку металургійних підприємств України / Л. П. Тимошик // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2004. – № 10. – С. 27–31.
8. Філіпенко А. С. Перехідна українська економіка: стан і перспективи / А. С. Філіпенко, В. З. Бандера. – К. : Основи, 2004. – 189 с.
9. Шваб Л. І. Економіка підприємства / Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2006. – 584 с.

Рецензенти:

Нижник В.М. – доктор економічних наук, професор, проректор із фінансово-економічної діяльності Хмельницького національного університету;

Васильківський Д.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Хмельницького національного університету.